

ARGUMENTUM

Despre meditații și flashmob-uri

Textele pe care le-am adunat în această carte nu trebuie justificate, nici explicate mai mult decât pot să o facă ele însele, fiindcă vorbesc despre lumea noastră și încearcă să aducă înțelesuri. Sunt demersuri de ordonare a lucrurilor care se petrec în viața mea și care oglindesc înțelegerea pe care un sociolog implicat încearcă să o dea astăzi lumii sociale românești. Sunt texte vii, texte care s-au născut și au trăit în contexte sociale bine determinate, de care sunt influențate. Toate au intrat într-un circuit mai mic sau mai mare de discuție, de polemici, în reviste¹, pe bloguri², pe platforme virtuale ca Vox publica, Contributors sau altele. Cele mai multe nu sunt subiecte alese de mine, ci teme despre care am fost invitat să scriu – de prieteni, de cititorii blogului meu sau de revistele la care colaborez. Cele mai multe dintre subiecte au fost evenimente cu mare impact social, cu audiență record sau ocazii care au produs puternice vibrații colective. Nu am scris texte pentru un public anumit, nici cu intenția de a face sociologie, nici măcar sociologie aplicată. Sunt mesaje ale prezenței mele sociale în spațiul social românesc. Adunarea lor în cadrul volumului de față este însă un omagiu – se va observa ușor – adus lui Pierre Bourdieu, sociologul meu preferat,

1 Revistele *Cultura*, *Corso*, *Q Magazin*, *Mesagerul Transilvan*, 22, *Țiua de Cluj* și altele

2 Vasile Dăncu & friends (www.vasiledancu.blogspot.com)

dar, în același timp, și lui Emil Cioran, pentru că astăzi, când scriu aceste rânduri, se împlinesc o sută de ani de la nașterea acestuia. Este un tribut adus lui Bourdieu pentru că lupta sa a avut în centru distrugerea iluziilor care ne fac să nu putem avansa cu destulă viteză pe terenul științific, dar și pe cel al practicii sociale, militând pentru o sociologie lucidă prin părăsirea iluziilor gândirii pure sau a celei savante, învingerea prenoștiunilor în sens durkheimian sau distrugerea barierei limbajului, cum ar spune Wittgenstein.

Am așteptat câțiva ani, timpul necesar ca să uit două cărți importante ale celui mai influent sociolog francez al secolului XX, pentru a putea scrie și eu despre asta: *Meditații pascalienne* și *Schiță pentru o autoanaliză*. Mi-a rămas în minte un fragment pe care unii îl interpretează drept ipocrizie, dar pe care eu îl cred un adevărat program pentru fiul poștaşului din Pirinei: „Niciodată nu m-am simțit cu adevărat îndreptățit să exist ca intelectual. Și totdeauna am încercat, ceea ce fac și acum, să exorcizez tot ceea ce, în gândirea mea, poate fi legat de acest statut, de pildă intelectualismul filosofic. Nu iubesc intelectualul din mine și ceea ce, în ceea ce scriu, poate să sune a antiintelectualism este îndreptat împotriva a ceea ce, în ciuda eforturilor mele, persistă în mine în materie de intelectualism și intelectualitate, precum dificultatea, atât de tipică intelectualilor, de a accepta cu adevărat că propria libertate își are limitele ei.”¹ Da, nici eu nu iubesc intelectualul din mine atunci când seamănă, chiar întâmplător, în diverse contexte, cu vreunul dintre intelectualii publici care se autocontemplă narcisist, ignoră practica socială și nu au forța de a participa la o cât de mică acțiune de rezistență. Nu am rezistat tentativei de a pune meditațiile mele sub semnul socioanalizei, măcar ca metaforă, chiar dacă unii o vor privi doar ca pe un ornament neologistic sau alții – neîncredători în calea descrisă la finalul vieții de către

Bourdieu – se vor indigna poate de lipsa de distanță față de obiectul cercetat. Ca un cercetător al opiniei publice și nu numai, îngropat între munții de date printre care aproape o sută de oameni, cei care lucrăm la Institutul Român pentru Evaluare și Strategie – IRES își câștigă pâinea, cred că am dreptul ca, măcar în clipele de odihnă, să mă opun artei divinatorii bazate pe modelări statistice și să caut demontarea unor mecanisme sociale dotate cu diferite forme de prestigiu sau rezonanțe pe care le luăm ca practici seculare ori valori eterne.

Textele din această lucrare nu au ambiții științifice, dar vor să completeze viața mea de intelectual și sociolog, pentru că sociologul, orice ar face, se află într-o triplă ipostază: este producător de cunoaștere obiectivată, este un cercetător care are propriile proiecte și metode de cercetare preferate, dar, să nu uităm, este și participant, activ sau nu, la procesele sociale reale. În această a treia ipostază, sociologul este afectat de socializarea la care a fost supus din prima copilărie și până a ajuns să-și contemple diploma de absolvire, este marcat de ideologii și credințe, poartă în sine urmele supunerii liber consimțite sau pe cele ale revoltei, ambele atitudini neconcordând cu distanța și cu neutralitatea axiologică. Astfel, el interiorizează sau nu, este sau nu conștient de o anumită cerere socială, care este îndreptată spre el sau spre profesia sa. Cea de a treia ipostază, aceea de participant la viața socială și la viața publică, este aceea care a reprezentat un fel de amvon pentru textele de față.

Am părăsit și eu deliberat filosofia și, repetând destinul lui Bourdieu, mi-am urât originile până aproape de 40 de ani. După aceea – aici nu mai știu ce credea Bourdieu – a început să mă urmărească frica de a nu le trăda. Și acum încă mă uit cu atenție la viața mea și la poza bunicului Sebastian, care mi-a spus cu o seară înainte de a muri: „Să nu cazi pradă jocurilor de noroc, ești

1 Pierre Bourdieu, *Meditații pascalienne*, Editura Meridiane, București, 2001, pag. 19-20

pătimăș ca mine, și să ai grijă de un singur lucru – respectarea cuvântului dat este cel mai important capital al familiei noastre.”

Am scris în aceste analize despre oameni și despre schimbarea lor, așa cum am văzut-o la concetățenii mei. Am citit tot timpul lucrări despre sociologia mentalităților, a valorilor și a culturii contemporane, mereu cu gândul la regretatul meu profesor de sociologia și filosofia istoriei, Ion Aluș, cel care m-am sustras filosofiei și m-a introdus brutal în prima echipă de cercetare de teren. Dar am crezut mereu că noi suntem într-o fază încă neatinșă de civilizație și de transformarea spre modernitate, așa că temele predilecte despre care am scris sunt abordate pornind de la viață și de cele mai multe ori nu am făcut nici o referire la marea sau la mica teorie sociologică. Am vrut să-i feresc pe cititori de această meteahnă a profesorilor; în plus, majoritatea textelor mele aveau un destinatar vizat de mine, real sau imaginar, iar acesta nu era fericit să meargă la bibliotecă pentru a mă urmări. De aceea, am încercat să comunic cu subiectul analizelor mele într-un limbaj cât mai aproape de limbajul lui.

Am încercat să comunic așadar cu bună știință, cu predilecție, într-o paradigmă emoțională sau morală mai ușor de interpretat, ca semnificație și îndrumare, dintr-un motiv pe care îl voi explica în cele ce urmează. Cititorului meu mediu, uneori poate prea grăbit, îmi era greu să-i împărtășesc lecturile mele preferate: Giddens, Baudrillard, Lipovetsky, Maffesoli, Goffman, Eco, Barthes, Bauman, Fukuyama, Schutz, Beck sau mulți alții. În plus, nu doream să cad în păcatul intelectualilor publici, descris de Bourdieu, acela de a explica realitatea noastră pentru cei mulți folosindu-mă de erudiția sociologică.

Cititorul meu tânăr, cu care corespundez des pe e-mail sau prin comentariile de pe forumuri, vine deja din altă lume, trăiește într-o lume a imaginii și poate să mă înțeleagă mai bine pe baza unor analize mai sumare, mai imagistice și mai colorate emoțional. El a crescut într-o epocă a televiziunii și este posesorul unei identități

mai flexibile, realizate prin bombardament de supraevenimente și printr-o mai mare presiune a timpului și a alternativelor. El face parte din ceea ce Maffesoli a numit magistral *triburile post-moderne*, unde oamenii se simt legați prin partajarea de emoții și afecte. Ei sunt reprezentanții unei mutații genetice, de ruptură a legăturilor sociale tradiționale, mult mai sustrași determinismelor. Ei fac parte deja dintr-o generație care, cum spune Olivier Mongin, atinsă de individualism negativ, adică afectată de neliniște și de singurătate, intră în rețele sociale unde te poți sustrage reciprocității. Grupurile lor sunt provizorii sau, mai precis, ceea ce numesc ei rețele sociale sunt regroupări provizorii, aflate sub semnul *celeia de-a treia solidarități* (după solidaritatea organică și cea mecanică), unde relațiile sunt fragile și superficiale, dar fiecare individ face parte din mai multe rețele între care poate să aleagă. „Prietenii” de pe Facebook sunt puncte de stabilitate mișcătoare pentru fiecare individ, într-o societate a incertitudinii maxime, unde solidaritatea este reflexivă, în sensul lui Giddens: *reflexivitatea ca examen de revizuire a practicilor sociale*. Aici, individul este asaltat de multiapartenențe și nu există principii solide care să antreneze adeziuni colective stabile. Acești tineri care se plâng în cântecele lor că *nu s-au născut în locul potrivit* și care visează să plece în străinătate sunt produsul acestui timp. Poate că ei, tinerii, sunt singurii contemporani cu lumea noastră, cei mai mulți români nefiind cetățeni tipici ai acestei societăți moderne. Poate că doar ei sunt victimele Timpului, ceilalți fiind victime ale decalajului nostru continuu față de istoria Europei și mai ales ale plonjeului direct într-o libertate care poate fi necesitate înțeleasă doar dacă ai construit ceva la propria ta viață și mai puțin dacă schimbările ți-au venit mereu din afară și, la intervale scurte de timp, a trebuit să schimbi valorile, zeii sau altarele la care te închini.

Pot să accept că este vorba de o regresie colectivă masivă și că trăim o criză socială de identificare sau, cum spune Maffesoli, o saturație societală față de marile valori ale celor trei secole de

capitalism tradițional și probabil trecem la o altă paradigmă, la o altă manieră de a fi împreună, trecem de la un inconștient colectiv dominat de triada *muncă-rațiune-viitor* (Prometeu) spre o epocă dionisiacă, dominată de triada *vis-imaginar-fantasmă*, iar acest lucru nu se mai produce prin intermediul revoluțiilor care ne arătau schimbarea, ci prin viruși ai contaminării culturale. Cum spune Maffesoli în *Le temps des tribus*, nu mai avem *contracte sociale* între indivizi, ca acelea din comunitățile de până acum, ci mai degrabă *pacte* în cadrul unor comunități fragmentate (triburi muzicale, sportive, sexuale, religioase etc.) unde regula este individualismul emoțional. Emoția face regula și în politică, a se vedea cazurile Dan Diaconescu, Gheorghe Becali, Sorin Oprescu – produse politice ale unor momente de răscălaț emoțională, generate de arestări sau de respingeri care păreau abuzuri față de indivizi și față de unele dintre libertățile lor. În această situație, elita intelectuală este cu totul depășită de aceste triburi noi, unde predomină un sentiment. O emoție, însă nu un sentiment de apartenență ca datorie. Tribul se adună să protejeze o emoție sau să vadă cum această emoție face mii de oameni să vibreze.

Textele scrise de mine în diferitele reviste sau pe platformele virtuale nu au căutat teme esențiale sau structurale ale societății, pentru acest tip de abordare sociologică am câteva proiecte aflate în curs. Am căutat mai mult să fac injecții de sens în corpul nou-născut al unei emoții sociale. De aceea, căutând o metaforă organizațională pentru grupul pe care îl propun eu în jurul unui asemenea text-pretext, am găsit că metafora cea mai fericită este aceea care denumește noi forme de agregare socială, *flashmob-ul*.

Flashmob-ul este cea mai volatilă organizare pe care a putut-o inventa societatea și, în același timp, cea mai nouă în ordine istorică, primul flashmob având loc în 2003 în SUA. Este o foarte scurtă adunare, într-un loc de mare vizibilitate publică, participanții realizând o acțiune surprinzătoare, deosebită, neobișnuită, pentru o secvență foarte scurtă de timp, după care grupul intră într-o

disoluție spontană. Flashmob-ul se bazează pe spontaneitate, nu are o regie deosebită, nici publicitate prealabilă și se desfășoară pentru spectatori accidentali, cu intenția de a trezi conștiințe, de a expune un sentiment, o dorință, un proiect. În general, flashmob-ul este împotriva politicului, a economicului sau a ideologiilor și se ferește de parteneriate cu mass-media.

Acest tip de agregare spontană, realizată datorită posibilităților de mobilizare pe care le oferă internetul, are ca scopuri și motivație transmiterea unei emoții, distracția oferită străzii sau doar celor implicați, participarea comună la acțiuni de sincronicitate socială, cunoașterea unor oameni noi sau fronda față de mecanica existenței și a rutinei. La un flashmob oamenii vin din direcții diferite, realizează instrucțiunile, iar apoi pleacă fiecare într-o direcție diferită, este un fel de adunare fără scop și fără nici o finalitate anume, o negare a tuturor formelor teziste de mobilizare și de protest cunoscute până acum.

Într-o societate aflată sub semnul mitologiilor, al hierofaniilor, al ontofaniilor decăzute, al emoției și fantasmelor, al idolatriilor, textele mele au căutat să creeze o discontinuitate care să fie percepută ca efect de contrast și meditație. Este nevoie de elemente de rupere a curgerii și a fluxului de imagini ce au înlocuit fluxul de informații, pentru a ne putea regăsi împreună, măcar pentru câteva secunde, ca la un flashmob. Acum nu mai este jurnalistul cel care strigă: „Regele e gol!” Acum, regele se dezbracă și strigă disperat, prin piață, la trecătorii indiferenți, trecători care nu se mai miră: „Hei, nu vedeți? Sunt gol, indignați-vă!”

Media participă la marile celebrări colective și creează o iluzie perfectă a realității, dar nu prin oglindire, strâmbă sau concavă, ci prin proximitate. Televiziunea moare, spun specialiștii în media, dar moare pentru că se confundă tot mai mult cu viața, locuim tot mai mult în televizor, nu putem să mai criticăm televiziunea pentru că am deveni niște absurzi care critică viața. Așa cum sugerează Bogdan Ghiu, televizorul s-a mutat în noi, iar în sfera politicului

critica televizorului la adresa unor politicieni devine o modalitate de a-i ține în viață. Polemicile sunt tot mai mult o competiție și o enervare, pentru că televizorul s-a apropiat prea mult de viață și trebuie să stea în preajma unui politician care și-a câștigat dreptul de a locui în televizor, alături de mogul sau de profesioniștii lui și de deontologiile lor minunate. Politicianul ar putea fi ucis prin nebagare în seamă, dar atunci ar suferi și televizorul siamez.

De aceea, meditațiile mele caută să aibă semnificația unui flashmob care atrage atenția, care oprește curgerea, chiar dacă, poate, autorul și-a pierdut o parte din entuziasmul care îl făcea, la primele cărți, să creadă că scrisul poate schimba lumea. Acum caut să organizez adunări spontane și cred că un flashmob poate lăsa urme, chiar dacă participanții au indicația să se întoarcă fiecare de unde a venit, fără să arate că se cunosc, fără să-și contemple urmarea propriei opere. Dacă în jurul unor emoții viața noastră comună capătă sens, atunci dreptatea și adevărul pot fi căutate și în altă parte. Sau cum îi spunea Nicolae Steinhardt mitropolitului Ardealului, Andrei Andreicuț, în tinerețea celui din urmă: „Părinte Ionică, dacă dracul scrie pe o foaie de hârtie «Există Dumnezeu» și semnează, să nu semnezi alături de el.”¹

¹ Andrei Andreicuț, „S-au risipit făcătorii de basme“, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2001

ROMÂNIA REALĂ NU EXISTĂ!

Imaginarul care sufocă realitatea

Două sintagme mă enervează destul de tare: **România profundă** și **România reală**. Ambele sunt ficțiuni ale unei elite intelectuale care nu-și poate realiza menirea. Nu știe, nu poate sau nu încearcă, fiind cuprinsă de propria contemplare sau de bătaia de legitimare a unor găști care monopolizează, alături de politicieni, instituțiile culturale și bugetul, din patru în patru ani.

România reală: samba și, trabajo no!

Despre ceea ce unii numesc România profundă vreau să scriu în alt loc. Acum, impulsivat de un sondaj de opinie despre mondenități, vreau să vorbesc despre România reală. O sintagmă folosită, de cele mai multe ori, ideologic. Vorbitorul vrea, cel mai adesea, să spună că el a descoperit ceva ce nu înțeleg ceilalți, o Românie care nu este ca aceea pe care o laudă sau o simpatizează ceilalți. De regulă, se spune că România reală este un teritoriu al suferinței și aici vorbitorul nu greșeste prea tare. Marea masă a locuitorilor din România, adică vreo 80% dintre români, nu o duc bine, nu sunt mulțumiți de viața lor. Se plâng că nu au destui bani, vor să plece în străinătate, nu știu ce vor face copiii lor în viitor și asta le dă un sentiment de teribilă nesiguranță. Majoritatea celor 80% nici măcar nu caută soluții pentru a ieși din situația în care se